

Mozgósítási inkongruencia a magyar önkormányzati választásokon

STUMPF PÉTER BENCE¹

ABSZTRAKT

Az önkormányzati választások sosem csak az országos szavazás helyi szintű ismétlését jelentik, az eredmények jelentős eltéréseket mutatnak a választói aktivitás, a pártok erőviszonyai és a mandátumarányok tekintetében is. A sokrétű különbségeket a politikatudomány számos különböző elmélet segítségével igyekszik megmagyarázni, amelyek jellemzően a választói magatartás szemszögéből közelítik meg a két típusú választás eredményei közötti inkongruenciát. Ez a tanulmány a konvencionális magyarázó modelleket nem helyettesíteni, hanem kiegészíteni szeretné a szavazótáborok mozgósításának részletes vizsgálatával, kitérve néhány koncepcionális hézagot az önkormányzati választási eredmények kutatásában. Kiindulópontom, hogy a pártok eltérő mértékben és különböző hatékonysággal képesek mobilizálni a támogatói bázisukat a másodrendű választásokon, aminek következménye több, a részvételi adatokban és a mandátumarányokban tapasztalható eltérés. A fővárosban és a nagyobb vidéki településeken felismerhető ugyanis egy olyan, elsősorban a baloldali ellenzék számára hátrányos mozgósítási hézag, ami a településtípus alacsonyabb aktivitásáért és a pártok gyengébb szerepléséért felel, és valószínűleg egyszerre indokolható több társadalmi és intézményi tényezővel.

KULCSSZAVAK: önkormányzati választások, másodrendű választások, mozgósítás, részvétel, választói viselkedés

ABSTRACT

Mobilization incongruence in the Hungarian local elections

In local elections, national voting patterns are often not repeated as results show significant incongruence in terms of turnout, party performance and seat shares. Political science explains these various differences with several distinct theoretical frameworks that approach this incongruence from the aspect of voter behavior. The aim of this study is not to provide an alternative for these conventional explanations but to complement them with the detailed analysis of mobilization in an attempt to clear up certain gaps in the models. My main proposition is that parties can mobilize their supporters for the local elections with differing effectiveness producing incongruence in voter turnout and seat shares. In the capital and in the larger cities there is a mobilization gap mainly affecting left-wing voters that causes lower turnout and

¹ Szegedi Tudományegyetem, Állam és Jogtudományi Kar, Politológia Tanszék, tudományos segédmunkatárs, stumpfbp@gmail.com

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

weaker electoral performance by these parties. This gap can most probably be explained by a combination of social and institutional factors and has a profound effect on election outcomes.

KEYWORDS: *local elections, second order elections, mobilization, turnout, voting behavior*

Bevezetés

A politikatudomány számos magyarázattal szolgál arra a világ számos országában tapasztalható jelenségre, hogy a politikai pártok önkormányzati választásokon elért eredményei gyakran jelentősen eltérnek a parlamenti választásokon nyújtott teljesítményüktől. Talán éppen az volna meglepő, ha más időben, más jelöltek és szervezetek indulása mellett, más politikai pozíciókért zajló választásokon azonos eredmények születnének. Annak megértése azonban, hogy ezek a különbségek miért, milyen tényezők hatására alakulnak ki, hasznos információkkal szolgálhat a választók helyi képvisellel kapcsolatos attitűdjeiről és a pártok által alkalmazott különböző stratégiák hatékonyságáról.

E tanulmány célja, hogy kormány-ellenzék relációban, a szavazótáborok mozgósításának elemzésével bővítse az önkormányzati eredmények tudományos megismerésével foglalkozó szakmai irodalmat. A kutatás kulcskérdése tehát a mozgósítás és a részvétel. Egy választás ugyanis sosem csak egy népszerűségi verseny, a győzelemhez nem elég a lehetőbb legtöbb polgár számára vonzónak, támogathatónak tűnni. A mandátum megszerzésének elengedhetetlen feltétele, hogy a pártok és jelöltek táborai aktivizálódjanak, ténylegesen részt vegyenek a szavazásban, hogy a támogatásuk manifesztálódjon is a választás napján. Mivel azonban a magyarországi választási részvétel meg sem közelíti a 100%-ot, ezért lényeges kérdés, kinek a szavazói járulnak az urnákhoz, kinek a preferenciái érvényesülnek végül a mandátum kiosztás során, és kik maradnak inkább otthon. Így válik kampányidőszakban a mozgósítás a politikai szereplők egyik legfontosabb tevékenységévé, ami egyszerre igényel megfelelő kommunikációs stratégiát és hatékony operatív működést.

A pártok által kifejtett mobilizáció hatékonyságának vizsgálata több szempontból is hasznos lehet. Ha a különböző politikai táborok között a részvételi hajlandóság tekintetében jelentős eltérések tapasztalhatók, ha egyes pártpreferenciák alapján is lehatárolható csoportok átlagon aluli aktivitást mutatnak, felmerül a kérdés, hogy a szavazólapon szereplő alternatívákkal, vagy a képviseleti rendszer egészével elégedetlenek? Utóbbi magyarázat ugyanis meglehetősen kedvezőtlen képet fest a demokratikus politikai berendezkedésről. Ha látványos deficit tapasztalható adott politikai, vagy társadalmi csoportok részvételében, az intézményi akadályokra utalhat, arra, hogy valamilyen oknál fogva a politikai szereplők nem képesek elérni a támogatóikat. Az információkhoz való hozzáférés korlátozottsága, vagy a pártok számára rendelkezésre álló erőforrások szűkössége eredményezheti ugyanis a táboruk otthon maradását. Ez a tanulmány kifejezetten a magyar önkormányzati választá-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

sokon megfigyelt szavazási minták segítségével próbálja megfejteni, milyen szerepet játszott a mobilizáció eddig a helyi választások eredményének kialakításában, mekkora befolyása volt a részvételre és milyen tényezők mentén voltak egyes pártok sikeresek, vagy épp vallottak kudarcot.

Elméleti keretek

A tanulmányban bemutatott kutatás több különálló elméleti keretrendszerre épül. A szubnacionális választásokon megfigyelhető választói viselkedést leíró, elsősorban teoretikus szakirodalomra, a szavazási hajlandóság motivációját kereső munkákra, illetve kisebb részben a mobilizációs technikákat vizsgáló, inkább empirikus, pragmatikus kutatásokra. A cél, hogy ezeknek a területeknek az ismeretei alapján átfogó képet alkothassunk arról, mennyire tudják a magyarországi politikai pártok érvényesíteni a támogatottságukat a hazai önkormányzati választásokon. A helyi és regionális választások megismeréséhez a politikatudomány három különböző megközelítést alkalmaz leggyakrabban: A másodrendű választások modelljét, a területi különbségen és törésvonalakon alapuló, elsősorban szociológiai jellegű megközelítést, illetve a helyi intézmények hatáskörén alapuló elméletet (Schakel 2011). Ezek a párhuzamos megközelítések természetesen nem zárják ki egymást, teljesen elképzelhető, hogy eltérő mértékben, de mindhárom érvényesül egy-egy választás során. Sőt egyénenként is felismerhetők bizonyos jegyek mindhárom elméletből. Az, hogy adott esetben melyik bír a legnagyobb magyarázó erővel, nagyban függ a szavazás intézményi és politikai kontextusától, aminek bemutatására az elméleti keretek ismertetése után kerül majd sor.

A másodrendű választások modellje talán a leggyakrabban használt megközelítés, amely azt feltételezi, hogy nem minden választás egyenlő. A nemzeti választások (parlamenti- és/vagy elnökválasztások az adott politikai berendezkedés függvényében) elsőrendűek, ezeknek tulajdonítanak a legnagyobb jelentőséget a választók (Reif – Schmitt 1980). A többi szub- és szupranacionális választásra, mint az önkormányzati, regionális és az európai parlamenti szavazás másodrendűként tekintenek. Ilyenkor ugyanis kisebb a választás (vélt vagy valós) tétje, emiatt kevesebben vesznek részt a szavazásban és ők is elsősorban a nemzeti szintű politikával kapcsolatos véleményüket fejezik ki ilyenkor. A modell szerint az önkormányzati választások tehát elsősorban az országos politika másodlagos színtereként funkcionálnak. A szavazók ilyenkor hajlamosabbak a protesztzavazatok leadására, a kormánypártok büntetésére, vagy egész egyszerűen távolmaradással fejezik ki az elégedetlenségüket (Hix – Marsh 2007). A másodrendű választások modelljét Reif és Schmitt elsősorban az európai parlamenti szavazások tapasztalatai alapján alkotta meg, későbbi kutatások azt mutatják, hogy aktivitás szempontjából a helyi választások feljebb helyezkednek el a hierarchiában, egyesek „egy és háromnegyed rendűnek” is nevezik őket (Heath

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

et al. 1999). Két fontos befolyásoló tényezőt ismer a szakirodalom a másodrendű választások hatása kapcsán. Egyrészt a választás időzítése nagy jelentőséggel bír, a nemzeti választásokat közvetlenül követő, úgynevezett mézeshetek időszakban tartott szavazásokon a kormánypártok sikeresebben szerepelnek, mint a ciklus későbbi szakaszában. Magyarázata, hogy a regnáló politikai szereplők támogatottsága általában erodálódik a kormányzás alatt (Müller – Louwerse 2018). Másrészt, a másodrendű hatások ott érvényesülnek erőteljesebben, ahol kétosztalú, bipoláris a politikai tér, a kormány-ellenzék viszonylat szereplői rendszeresen váltják egymást. Ellenben ott, ahol a koalíciós kormányzás miatt a szereplők pozíciója ebben a relációban viszonylag stabil, kisebb eltérések tapasztalhatók az első- és másodrendű eredményekben (Marsh 1998). Ennek magyarázata, hogy ahol viszonylag keveset változik a kormányok összetétele választásról választásra, ott a szavazatnak kisebb jelentőséget tulajdonítanak a választók. Ha a másodrendű választások modelljét a magyar viszonyokra alkalmazzuk, részleges egyezéseket figyelhetünk meg. Mind az európai parlamenti, mind az önkormányzati választásokon szignifikánsan alacsonyabb a részvétel az országgyűlési választásokhoz képest. A helyi szavazás egészen 2014-ig a mézeshetek időszakra esett, 2019-ben azonban már eltolással, közel másfél év különbséggel került megrendezésre. A politikai tér 2010 óta nem nevezhető bipolárisnak, de az utolsó szavazás ilyen szempontból is hozott újdonságokat.

A területi különbségeken alapuló megközelítés szerint a választók döntése, ha részlegesen is, de területileg determinált bizonyos szociológiai és demográfiai tényezők által (Lijphart 1977). Ilyenkor a helyi képvisellel kapcsolatos szavazói döntést elsősorban nem a nemzeti szintű politikai kontextus, hanem regionális nyelvi, etnikai, történelmi és gazdasági tényezők határozzák meg. Ez a klasszikus törésvonal elmélet lokalizált verziója (Lipset – Rokkan 1967). Abban az esetben, ha jelentős területi heterogenitás tapasztalható ezeknek a dimenzióknak a mentén, akkor azt a szavazatok területi megoszlásának is tükröznie kell. Ennek azonban előfeltétele, hogy a különbségek politizálva legyenek, azok mentén az egyes politikai szereplők megkülönböztessék magukat. Magyarországon nehezen meghúzhatók egyértelmű és markáns etnikai törésvonalak, a nyelvi különbségek pedig elenyészők. Heterogenitás elsősorban a jövedelmi-gazdasági dimenzióban figyelhető meg, azonban a politikai térben nem jelentek meg olyan regionális szereplők, amelyek ezek mentén, területileg lehatárolhatóan működnének. Sokkal inkább megfigyelhető az a trend, hogy a jobboldali pártok, elsősorban a Fidesz-KDNP, jelentősen túlteljesítik a baloldali szereplőket a kisebb, vidéki településeken, míg a baloldal inkább az urbánus környezetben erős. Az erőviszonyok ilyen irányú eltolódása azonban nem metszi keresztül az országos politikában felismerhető politikai törésvonalakat, így nem nyújt kielégítő magyarázatot az önkormányzati választások eredményeinek inkongruenciájára.

A harmadik elmélet értelmében az önkormányzatok hatalmi helyzete, mozgásterre, az intézményekhez delegált hatáskörök nagyban befolyásolják a szavazók aktivi-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

tását és szavazatait (Deschouwer 2003). Az államhatalom decentralizálásával párhuzamosan a pártrendszer is decentralizálódik, regionalizálódik, ugyanis a nagyobb szakpolitikai mozgástér miatt a pártok a helyi viszonyokhoz kezdenek igazodni az országos programok helyett (Thorlakson 2007, Jeffrey – Hough 2009). A választói döntéseket ilyenkor nagyban meghatározzák a helyi ügyekkel kapcsolatos igények és preferenciák, amelyek adott esetben jelentősen eltérhetnek az országos politikával kapcsolatos attitűdöktől. Magyarországon az elmúlt évek során egyértelműen inkább a centralizáció jelent meg tendenciaként, a helyi önkormányzatok mozgástere nem bővült, hanem korlátozottabbá vált (Pálné Kovács 2016). A pártrendszer decentralizációjára kevés bizonyítékot találhatunk, ami nem meglepő, hiszen az intézményi kontextus ezt nem is indokolja. Az elmélet hazai alkalmazhatóságát az igazolhatná, ha a nagyobb mozgástérrel és költségvetéssel rendelkező megyei jogú városokban élénkebb lenne az aktivitás, mint a kevesebb intézményi működtető kisebb településeken.

A kutatás során alkalmazott másik elméleti keretrendszer arra próbál magyarázatot adni, egyáltalán miért mennek el szavazni az állampolgárok. Az erre vonatkozó elméletek alapvetően két megközelítést alkalmaznak, az instrumentális és az expresszív szavazatok modelljeit (Tóka 2009). Az instrumentális modell szerint az állampolgár azért vesz részt a szavazásban, mert érdekelt a valamilyen politikai végkimenetelben, például számára kedvező szakpolitikai döntések meghozatalában. Ezek megvalósulásáért hajlandó vállalni a szavazással járó erőfeszítéseket (Calcagno – Westley 2008). Az expresszív szavazó elsődleges célja ezzel szemben a politikai preferenciájának kinyilvánítása, a demokrácia, a politikai rendszer, vagy kifejezetten valamelyik politikai szereplő támogatása (Brennan – Hamlin 1998). Ebben az esetben is igaz, hogy a két modell nem zárja ki egymást, sőt könnyen elképzelhető, hogy mindkettőnek jelentős szerepe van a választási eredmények kialakulásában. A szavazás nincs ingyen, erőfeszítést és időráfordítást igényel, nem feltétlenül kockázatmentes és egy napsütéses vasárnapi napon akár jelentős alternatív költséggel járhat. Ahol pedig több millió választójogosult megy el szavazni, ott nagyon kicsi az esélye annak, hogy egyetlen voks érdemben befolyásolni tudja az eredményt. Szigorú költség-haszon elemzéssel tehát a racionális állampolgár arra kell jusson, hogy nem éri meg részt vennie a választáson (Downs 1957, Aidt 2000). A szavazás paradoxona, hogy ennek ellenére mégis tömegek hajlandóak rendszeresen az urnákhoz járulni. Ezt az ellentmondást a politikatudomány azzal próbálja feloldani, hogy a szavazási hajlandóságot elsősorban expresszív jegyekkel magyarázza, ugyanis a választók értékesnek, állampolgári kötelességüknek tartják a részvételt. A pártok és jelöltek közötti választást azonban már instrumentális tényezők befolyásolják inkább, ahol a szavazó mérlegeli a meghirdetett közpolitikai programokat is. Természetesen megjelenhetnek instrumentális tényezők már a részvételtől meghozott döntésben is, és lehet egy pártra leadott szavazat is elsősorban expresszív jellegű, költség-haszon elemzést nélkülöző választás.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

Az eddig ismertetett elméleti modellek alapvetően a választói viselkedést igyekeznek a lehető legpontosabban leírni. Azt vizsgálják, hogyan viszonyulnak az állampolgárok úgy általában a politikai részvételhez és a különböző típusú választásokhoz. A képletben, amelynek eredményeként létrejönnek a végleges eredmények, van egy másik fontos változó, a politikai párt, vagy jelölt viselkedése (Enos et al. 2014). A politikai szereplők által kifejtett mozgósításjelentőségéről a szakirodalomban megoszlanak a vélemények (Cardy 2005), a tudományos megismerés több szempontból is komoly akadályokba ütközik. Először is, a mobilizációs erőfeszítés több, egymástól nagyon különböző tevékenységet foglal magába. Egyrészt annak a folyamatos kommunikálását, hogy miért érdemes és miért szükséges részt vennie a támogatóknak a szavazásban, illetve olyan marketing feladatokat, amelyek ezeket az üzeneteket hatékonyan célba juttatják. Ezeknek a hatását mérni utólag nehéz és költséges. Másrészt konkrét operatív tevékenységeket is igényel, melyek jellegükből fakadóan szintén nehezen mérhetők, és gyakran „üzleti titoknak” számítanak, mint például a pártok által kezelt adatbázisok mérete, mélysége, területi kiterjedése. A politikai szereplőknek elemi érdeke fűződik ahhoz, hogy ezek az információk ne legyenek nyilvánosak. Az úgynevezett „Get out the vote” (GOTV) tevékenységek valós hatását vizsgáló tanulmányok és kísérletek gyakran nagyon különböző következtetésekre jutnak, ami azzal is magyarázható, hogy nem csak az egyes országokban, de a különböző régiókban és településeken is más-más specifikus tényezők befolyásolják a sikerüket.

Módszertan

A választási részvétel vizsgálata során a kutatók általában annak térbeli megoszlását, választásról választásra történő időbeli változását figyelik, magyarázataként pedig mérhető és statisztikai modellekkel jól vizsgálható szociodemográfiai változókat alkalmaznak, mint a jövedelem, iskolázottság stb. (lásd pl. Angelusz – Tardos 2009). Ennek a tanulmánynak a célja, hogy egy másik dimenzió, a pártpreferenciák mentén is elemezze a szavazási hajlandóságot az önkormányzati választásokon. Ennek meghatározására, hogy mekkora a pártok szavazótábora, amelyet potenciálisan mozgósíthatnak, az országgyűlési választások eredménye szolgál. Az alkalmazott vizsgálati módszer tehát az, hogy a pártok helyi eredményeit nem egymáshoz, hanem a parlamenti választásokon szerzett szavazatszámukhoz hasonlítom. A két választás eredményének összevetését Magyarországon több tényező is megnehezíti. Az alkalmazott szisztéma jelentősen eltér, ami ráadásul a helyi szavazások esetében a településmérettől is függ. A 10 ezer fő alatti településeken gyakran csak a listás szavazólapon találkoznak a választók pártlogókkal, ugyanis a „kislistás” rendszerben, illetve a polgármesteri székért folytatott küzdelemben független színekben indulnak a jelöltek. Ráadásul az is előfordulhat, hogy nem tud minden egyes szervezet polgármester-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

jelöltet indítani, így a pártpreferencia kinyilvánítását maga a kínálati oldal is jelentősen korlátozza. Ezeknek az akadályoknak az áthidalására jelent megoldást az a Republikon Intézet által javasolt módszer (Republikon 2014), amely az országos pártlistás voksokat az önkormányzati választáson a megyei listákra, illetve az egyéni kerületi jelöltekre leadott szavazatokkal veti össze. A kutatás során ezért a 2002 és 2019 között lezajló öt önkormányzat választás megyei listás és területi egyéni választókerületi eredményei lettek összegezve és összehasonlítva, minden esetben az azt közvetlenül megelőző országgyűlési (2010-ig területi, utána országos) listás eredményekkel.

A tanulmány a mozgósítást és a részvételt elsősorban kormány-ellenzék relációban vizsgálja, ahol az ellenzék a parlamentben képvisellel rendelkező pártokat, illetve különleges esetekben a parlamenten kívüli, jelentős ellenzéki erőket foglalja magába². A kívülről támogatott civil jelölőszervezetek magas száma miatt komoly módszertani kihívást jelent annak azonosítása, hogy az önkormányzati választásokon mely jelöltek indultak valamelyik párt támogatásával. Ahol erre lehetőség volt, ott a pártok által támogatott civil jelöltek is be lettek sorolva az egyik, vagy a másik oldalra, de az adatbázis terjedelme miatt az így kapott adatok csak megközelítőleg lehetnek pontosak. A kormány-ellenzék dimenzió azért kézenfekvő a vizsgálat lefolytatásához, mert az önkormányzati választásoknak az országgyűlésihez képest jelentősen nagyobb káderigénye van (ne felejtjük, több mint 3000 települési képviselőtestület mellett a megyei közgyűlések, a polgármesterek is megválasztásra kerülnek ilyenkor), ennek köszönhetően a pártok számtalan különböző konfigurációban indítanak közös jelölteket, az ő szavazatszámukat pedig utólag már nehéz lenne hitelt érdemlő módon szétosztani a jelölőszervezetek között. Fokozottan igaz volt ez 2019-ben, amikor nem csak a nagyobb településeken valósult meg széles ellenzéki összefogás, de több helyen közös megyei listákat is állítottak a pártok. A kormány-ellenzék szembenállást azonban a szövetségi politika nem tudja meghaladni.

Az alkalmazott módszer, hogy a pártok szavazatszámait nem egymáshoz, hanem önmagukhoz, az országgyűlési választásokon elért eredményükhöz viszonyítom, a mozgósítás hatékonyságának és a táborok részvételi hajlandóságának jobb megismerését segíti elő, eredménye a mozgósítási arány. Az eredmények értékelésekor el kell vonatkoztatnunk a választáson kialakult mandátumarányoktól – nyerhet egy párt pozíciókat viszonylag gyenge mozgósítási arányok mellett, de egy kisméretű párt akkor sem tarolhat országosan, ha minden egyes szavazóját újra elviszi az urnákhoz. Utólag csak következtetni lehet arra, hogy a mozgósítási arányt milyen tényezők befolyásolták leginkább – a tényleges GOTV tevékenység, a sikeres kom-

² Ennek elsősorban 2019-ben volt jelentősége, amikor Momentum kulcsszereplőként jelent meg az önkormányzati választásokon úgy, hogy közben nem rendelkezett parlamenti képvisellel.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

munikáció, vagy olyan általános demográfiai változók, amelyekkel a politikatudomány gyakran magyarázza a politikai részvétel területi eltéréseit. Ez a tanulmány így csak az első lépése lehet annak a kutatásnak, amely megpróbálja feltérképezni, miért aktivizálódnak különböző mértékben az egyes pártok tábora az önkormányzati választásokon.

Intézményi keretek és politikai kontextus

A magyarországi politikai tér bizonyos szempontból 2010 óta keveset változott. A 2019-ben már kilencedik éve kormányzó Fidesz-KDNP koalíció egy relative homogén politikai tömörület, amely a választók nagy (relatív) többségének támogatását nyeri el választásról választásra, vele szemben pedig egy megosztott, töredezett ellenzék áll, amely hat-hét pártot foglal magába. A pártrendszernek ez a fajta konfigurációja, a magyar (parlamentari) választási rendszer vegyes jellegéből fakadóan hátrányt jelent az ellenzék számára, hiszen a voksok szétszóródása súlyosan korlátozza a pártok mandátumszerző képességét az egyéni választókerületekben. A 199 országgyűlési mandátumból 106 ilyen, egymandátumos kerületben kerül kiosztásra, ezért az itt kialakuló eredmény meghatározó a parlament végső összetételére nézve. Tovább nehezíti az ellenzéki erők helyzetét, hogy támogatottságuk területi-demográfiai szempontból erősen determinált: Jelentősen több támogatójuk él a nagyvárosokban és az urbanizált régiókban, a kisebb vidéki településeken pedig rendszerint alacsonyabb a szavazatarányuk (Vida 2016, Vida – Kovács 2017). A 106 egyéni választókerület többsége ilyen szempontból vegyes, a nagyobb városokhoz és megyeszékhelyekhez gyakran kisebb településeket csatolt a jogalkotó a kerülethatárok kialakításakor. Emiatt gyakran még az egyébként ellenzéki többségű városokat magukba foglaló kerületek is a kormányoldal felé billennek a választásokon.

Az önkormányzati választási szisztéma elméletileg kedvezőbb lehet az ellenzék számára. A polgármester választás szempontjából minden város egyetlen kerületet alkot mérettől függetlenül. A 10 ezer fő feletti városokban vegyes rendszerben nyerne mandátumot a képviselőtestület tagjai, az egymandátumos kerületek azonban minden esetben a város határain belül maradnak. A 10 ezer fő alatti településeken a képviselőtestületet egy blokszavazásos módszerrel választják, de mindegyik nem megyei jogú városban van lehetőség egy listás szavazat leadására is, amelynek segítségével a megyei közgyűlés összetételéről döntenek az állampolgárok. Az önkormányzati választásokon kisebb szerepet játszanak a töredékszavazatok, ugyanis csak a képviselőtestületek összetételére vannak hatással, a megyei közgyűlések és a polgármesterek választására nem. A helyi választási kampányra nem biztosít az állam költségvetési támogatást, így nem élvezhet anyagi előnyt egy-egy külön induló szervezet. Ez a két elem, amely az országgyűlési választásokon jelentősen korlátozza a szövetségi politika lehetőségeit, helyi szinten nem akadályozza az együttműködést,

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

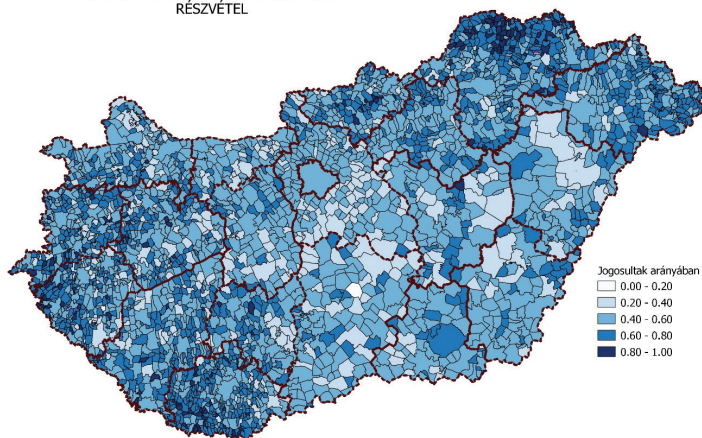
így a szétforgácsolódott politikai táborok egységének megteremtését. Az önkormányzati választásokon tehát nem játszanak szerepet azok a szisztémából fakadó tényezők, amelyek az országgyűlési esetében hátrányosan érintik az ellenzékét. Így, ha a parlamenti eredményeiket képesek ezek a pártok megismételni helyi szinten, akkor legalábbis a számukra kedvezőbb, urbanizált területeken jobb eredményt kell elérniük. Annak, hogy ez még sem így történik, egyik magyarázataként szolgálhatnak a mozgósítás terén tapasztalt hiányosságok.

Részvételi mintázatok a magyar önkormányzati választásokon

Magyarországon az önkormányzati választási részvétel területi megoszlására jellemző, hogy az ország északkeleti és délnyugati szegletében, illetve a nyugati határ mentén található aprófalvas területek lakossága aktívabb, helyenként a részvétel megközelíti a 100%-ot is. Így történt 2019-ben a Zala megyei Iborfián és Pusztaapátiban, illetve a Borsod-Abaúj-Zemplénben található Tornabarakonyban. Ezek a kiugró adatok olyan falvakban születtek, ahol a választásra jogosultak száma 10-20 fő volt, így legfeljebb érdekes adalékként szolgálhatnak a részvétel tanulmányozásához. Azonban, ha megnézzük a 90% feletti aktivitást mutató településeket, a választópolgárok száma sehol sem volt magasabb 250 főnél. Az említett országrészekhez képest az Alföldön élők egyértelműen passzívabbak, illetve a főváros, annak agglomerációja és Pest megye, mint gazdaságilag egyik legfejlettebb hazai régióknak, szintén az inaktívabb területek közé tartozik (lásd 1. ábra).

1. ábra. A részvétel területi megoszlása a 2019-es önkormányzati választásokon

ÖNKORMÁNYZATI VÁLASZTÁSOK 2019
RÉSZVÉTEL

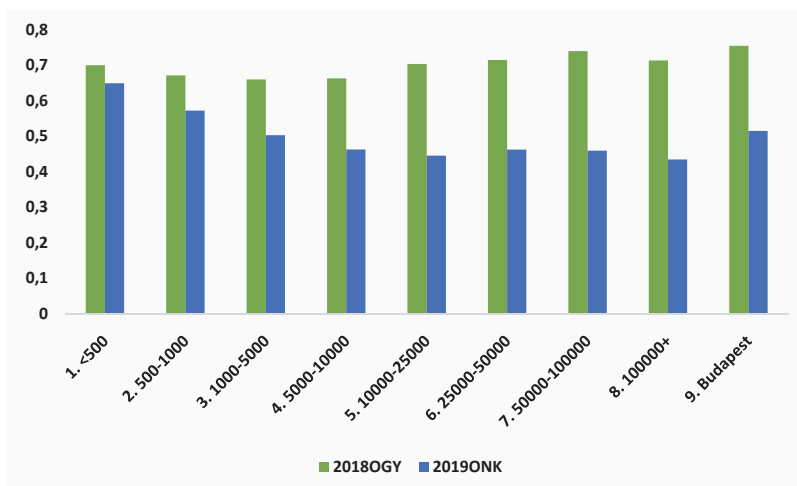
Forrás: saját szerkesztés

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

A 2018 óta megtartott három választás (országgyűlési, európai parlamenti és önkormányzati) viszonylag magas részvétel mellett zajlott, azonban az aktivitás mintázatában jelentős eltérések voltak tapasztalhatók. A parlamenti választásokon megfigyelhető, hogy a legkisebb, 500 fő alatti településeken a részvétel magasabb, onnan a nagyobb települések haladva folyamatosan csökken, majd a 10 ezer fő feletti településektől kezdve emelkedni kezd és a legmagasabb arányban a fővárosiak mennek el szavazni. Az önkormányzati választásokon ehhez képest teljesen más trend figyelhető meg: A részvétel a legkisebb településeken a legmagasabb, és folyamatosan csökken, Budapesten is csak korlátozottan emelkedik az átlag fölél (lásd 2. ábra). A kisebb településeken tapasztalható magasabb aktivitásra adott talán legmeggyőzőbb magyarázatot Angelusz és Tardos (2009) *network* kutatása adja, amely szerint a kisebb közösségekben kialakuló szoros kapcsolati háló kedvez a politikai mobilizációnak. A városokkal kapcsolatban pedig elterjedt nézet, hogy a magasabb jövedelmű, iskolázottabb, a hírforrások szélesebb köréhez hozzáféréssel rendelkező lakosság politikailag aktívabb. A két különböző típusú választás részvételi mintázatai közötti inkongruenciát, egészen pontosan az urbanizált területeken a helyi szavazástól való távolmaradást azonban ez nem magyarázza meg. Van viszont egy már említett jelenség, ami épp egybevág ezzel a megfigyeléssel: Az önkormányzati részvétel ott alacsonyabb, ahol a jelenlegi ellenzék, illetve általában véve a baloldali pártok erősebbek. Itt érünk el ahhoz, a tyúk vagy tojás jellegű kérdéshez, hogy akkor az urbanizált lakosság távolmaradása az ellenzéki pártok hibája-e vagy egy eleve adott, de számukra kedvezőtlen helyzet?

2. ábra. Választási részvétel településméret szerint a 2018-as országgyűlési és a 2019-es önkormányzati választásokon

Forrás: saját szerkesztés

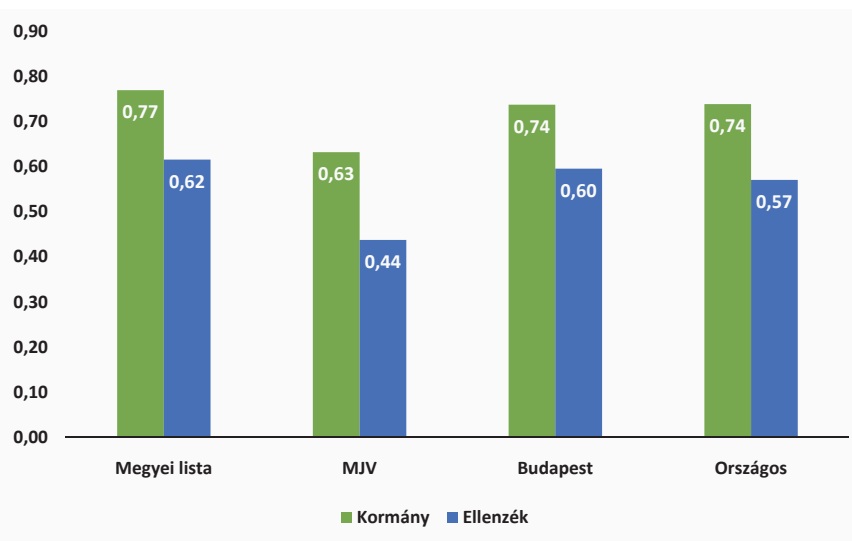

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

Mozgósítás az önkormányzati választásokon

Ha a módszertani részben ismertetett módon összevetjük a 2019-es önkormányzati eredményeket a 2018-as országgyűlési szavazatszámokkal, azt kapjuk, hogy a helyi választásokon a Fidesz-KDNP 1 925 596 szavazatot, az ellenzéki formációk együttesen 1 592 848 voksot szereztek. A kormányoldal ezzel a parlamenti választáson kimutatható táborának 74%-át, az ellenzék csak 57%-át vitte el az urnákhoz. A Fidesz-KDNP jelentős (mobilizációs) előnye figyelhető meg minden településtípusban, de érdekes módon épp ott a legnagyobb, ahol az ellenzéki pártok egyébként erősebbek. Az összefogás azokban a megyei jogú városokban is jelentősen alul maradt mozgósítás terén, ahol egyébként darabra több szavazatot szerzett, mint a Fidesz-KDNP. Az előző részben bemutatott részvételi mintázat felismerhető a mozgósítási adatokban is (lásd 3. ábra). A legkisebb településeken nem csak az egyébként is komolyabb bázissal rendelkező kormánypártok tudnak jobban mozgósítani, de a számszerűleg kisebbségben lévő ellenzéki tábor is ott aktivizálódik leginkább. Erősen megkérdőjelezhető, hogy ez a pártok tudatos stratégiája következtében alakul így, akkor ugyanis minden szereplő ott lenne a leghatékonyabb, ahol egyébként is a legtöbb támogatóval rendelkezik. Az adatok arra utalnak, hogy a kistelepüléseken a mozgósítási tevékenységtől függetlenül is adottság a magas aktivitás, ebből pedig elsősorban a jobboldal tud profitálni.

3. ábra. Mozgósítási arányok a 2019-es önkormányzati választásokon

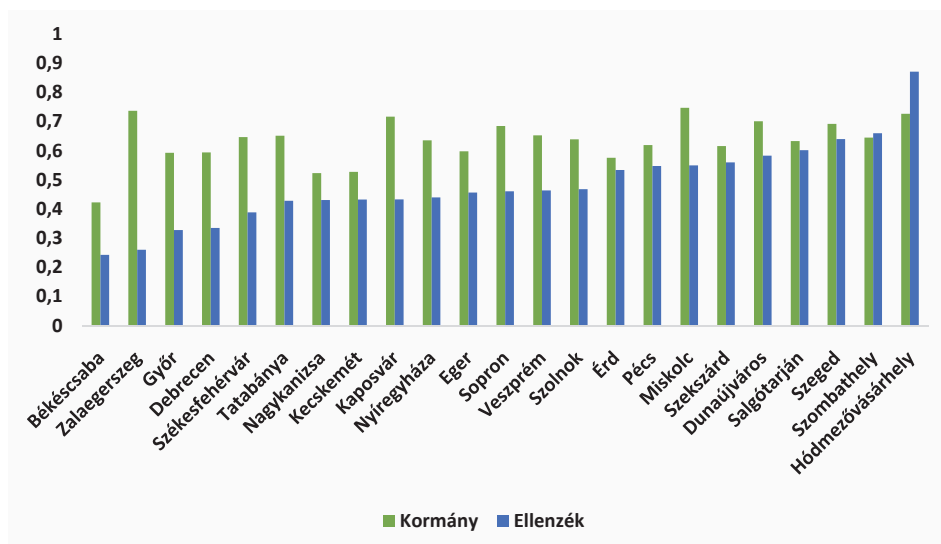
Forrás: saját szerkesztés

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

Jelentős hatást gyakorol a végeredményre, hogy az ellenzék pártjai 2019-ben éppen ott tudtak a leggyengébben mozgósítani, ahol egyébként – saját magukhoz mérten – a legerősebbek. Látszik, hogy a megyei jogú településeken a Fidesz is alulteljesített, de nem olyan drasztikusan, mint az ellenzék. Nem csak a mozgósítási arányokból olvasható ki ez az eredmény, de a szavazat- és mandátumarányokból is. A 2018-as országgyűlési választásokon az ellenzéki listák együttesen mindenhol több szavazatot szereztek, mint a kormánypárt, az egyetlen kivétel Sopron volt, ahol a Fidesz-KDNP 851 vokssal kapott csak többet. Ehhez képest 2019-ben 10 olyan megyei jogú város volt, ahol a kormány egyéni jelöltjei több szavazatot szereztek, mint az ellenzék együttesen. Az ellenzék ennek ellenére is megnyerte ezeknek településeknek több mint felét, vagyis az előnye még a mobilizációs deficit ellenére is igen jelentős. Az országgyűlési választásokon a megyei jogú városokban a Fidesz bő 500 000, az ellenzék együttesen több mint 640 000 szavazatot szerzett.

4. ábra. Mozgósítási arányok a megyei jogú városokban a 2019-es önkormányzati választásokon

Forrás: saját szerkesztés

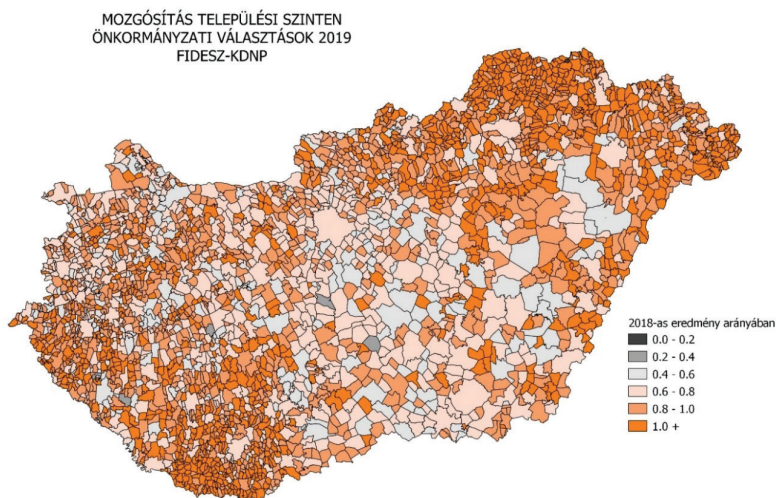
Városokra bontva az adatsort, a 4. ábrán jól láthatóvá válik, hogy Hódmezővásárhely és Szombathely kivételével mindenhol nagyobb arányban vitte el a választóit szavazni a Fidesz, mint az ellenzék. Azt a 10 várost, ahol a legerősebb volt az ellenzéki mobilizáció, egytől egyig megnyerték az összefogás pártjai, a maradék 13-ból azonban 10-ben több szavazatot kapott a kormányoldal. Az eredmények végül azért

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

alakulhattak a Fidesz-KDNP számára viszonylag kedvezőtlenül, mert ez az ellenzéki szavazattömeg sok helyen egyetlen közös jelöltre koncentráldott. Úgy tűnik a kormánypártok előnye legalábbis részben abból származik, hogy a táboruk aktivitása nem csak magas, de területileg homogén – a legmagasabb és a legalacsonyabb értékek is az ellenzékhez köthetők, a kilengések ott nagyobbak. Egyes településeken, mint Salgótarján és Szeged, az ellenzéki mozgósítás elérte a kormányoldal szintjét és így nyerni tudtak. Ahol azonban ez nem sikerült, ott a parlamenti választáson még kisebbségben lévő Fidesz jobban tudott érvényesülni.

Ha eltérő mértékben is, de minkét oldal az ország északkeleti és délnyugati szegletében tudott jelentősen mozgósítani. Ezekben a jellemzően aprófalvas régiókban, ahol a helyi választásokon egyébként is nagyobb a részvételi arány, a pártok gyakran képesek voltak az országgyűlési választást is meghaladó mértékben elvinni a szavazókat a fülkékbé. Elsősorban az ellenzéki adatokat érdemes azonban óvatosan kezelni ezeken a településeken. A Borsod megyei Fájon például az ellenzék megtízszerezte a támogatottságát, 2 szavazat helyett 20-at gyűjtött be, a kormányoldal mindeközben 96-ról 161-re erősödött. A két kartogramon látható területi mintázat kísértetiesen emlékeztethet a részvételi arányok területi megoszlására, elsősorban ott, ahol elaprózódott a településszerkezet. A trend azonban markánsabban van jelen a Fidesz-KDNP mozgósítását bemutató ábrán, mint az ellenzékén, vagyis a kimagasló kistépülési aktivitásból mindkét politikai oldal részesül, de eltérő mértékben (lásd 5. és 6. ábra).

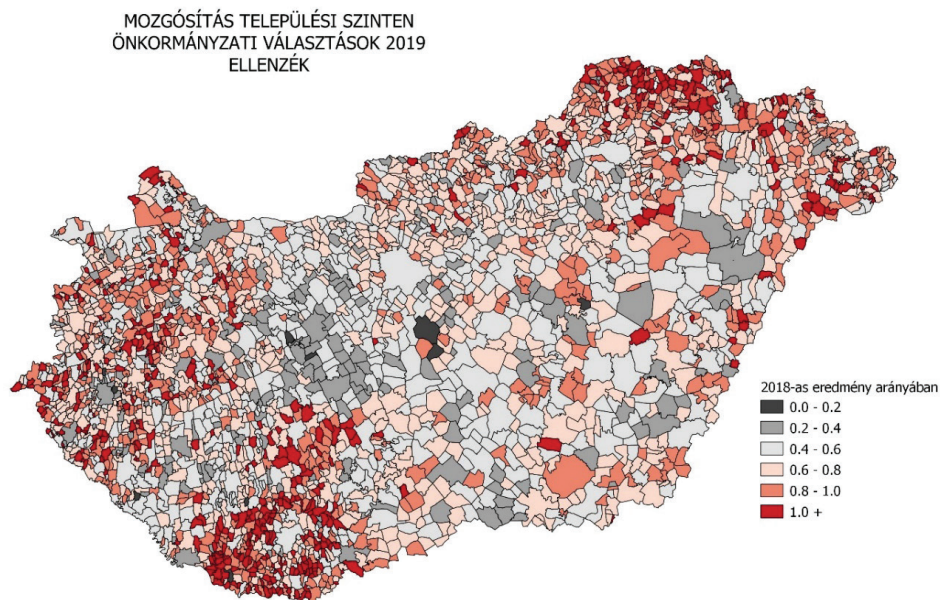
5. ábra. A Fidesz-KDNP települési mozgósítási arányai a 2019-es önkormányzati választásokon

Forrás: saját szerkesztés

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

6. ábra. Az ellenzéki pártok települési mozgósítási arányai
a 2019-es önkormányzati választásokon

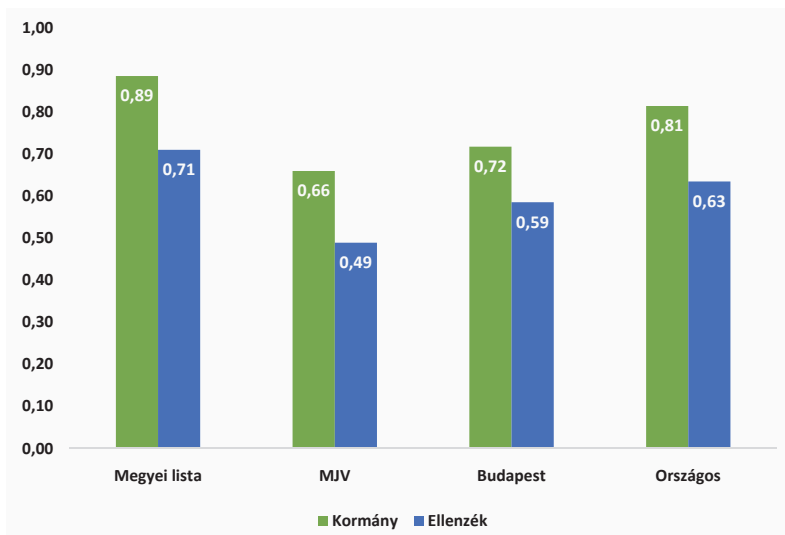

Forrás: saját szerkesztés

Felmerül a kérdés, egyediek-e ezek a mintázatok, és ha igen, úgy mennyiben tért el a 2019-es eredmény a korábbi önkormányzati választások tapasztalataitól. A 2014-es választás aránylag hasonló erőviszonyok mellett zajlott, legalábbis a kormánypártok támogatottságát nézve, azonban alacsonyabb részvétel mellett. Darab-
ra, 2019-ben a Fidesz és az ellenzék is mindenhol több szavazatot kapott, mint 5 évvel korábban, de 2014-ben, Budapestet leszámítva, önmagához mérten mindkét oldal erősebben mozgósított (7. ábra). A fő trendek mindenestre hasonlóak, mindenki a vidéki településeken tudott legerősebben mobilizálni és a megyei jogú városokban a legkevésbé. A kormányoldal mindenhol hatékonyabb volt, ott is, ahol egyébként az ellenzéknek volt több szavazója az országgyűlési választásokon.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

7. ábra. Mozgósítási arányok a 2014-es önkormányzati választásokon

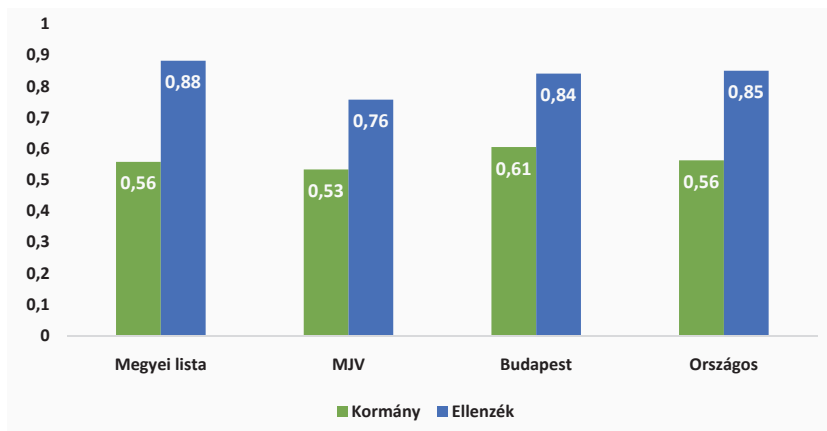
Forrás: saját szerkesztés

Ha távolabbra tekintünk vissza az időben, a 2002-es és 2006-os választások voltak azok, amelyek egy merőben más, még valóban bipoláris politikai térben zajlottak le. A 2006-os mozgósítási adatok többé-kevésbé a 2019-ben tapasztaltak inverzei (8. ábra), az akkori ellenzék (a Fidesz és az MDF) jelentősen sikeresebben mozgósított mindenhol, a kormánypártok (az MSZP és az SZDSZ) gyengébben. Érdeemes figyelembe venni, hogy ez a szavazás röviddel az őszi beszéd nyilvánosságra kerülése utánra esett, ami a baloldali kormány népszerűségét igen érzékenyen érintette. A 2002-es választás ezzel szemben ugyanazt a mintázatot mutatja, mint a 2010 utáni szavazások, csak éppen ott még a baloldali kormányzat javára (9. ábra). Érdeemi különbség Budapest esetében látható, a fővárosban mind az országgyűlési, mint az önkormányzati választásokon jelentősen több szavazatot kaptak a baloldali kormánypártok, azonban az utóbbi esetben a Fidesz és az MDF tábora fegyelmezettebb volt és önmagához mérten nagyobb arányban vett részt a szavazáson.

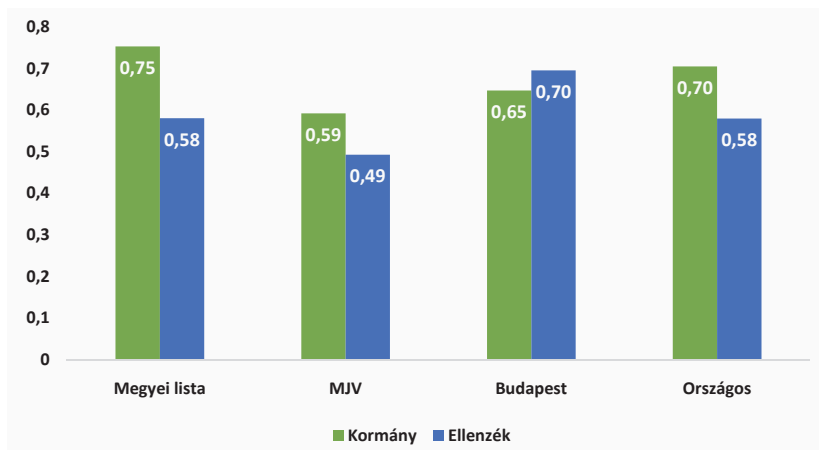
TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

8. ábra. Mozgósítási arányok a 2006-os önkormányzati választásokon

Forrás: saját szerkesztés

9. ábra. Mozgósítási arányok a 2002-es önkormányzati választásokon

Forrás: saját szerkesztés

Az önkormányzati választásokat értelmező elméletek közül Magyarországon elsősorban a másodrendű választások modellje látszik alkalmazhatónak, bizonyos fenntartásokkal. A választói részvétel valóban alacsonyabb, mint a nemzeti szavazásokon, azonban úgy tűnik, hogy az egyes választói csoportok eltérően kezelik az önkormányzati választásokat. A kistélepléseken élőknek egyértelműen fontosabb

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

a helyi szavazás, mint városi társaiknak, ami részben azzal magyarázható, hogy a lokális képviselet intézményei számukra sokkal kisebb távolságra vannak, sokkal kézzelfoghatóbbak. Egy néhány száz-, vagy ezer fős faluban a többség személyes ismeretséget ápolhat a polgármesterrel és a képviselőkkel, ami egy nagyobb városban meglehetősen valószínűtlen. A részvételt magyarázó instrumentális tényezők szerepe ellen szól, hogy épp a jelentősen nagyobb költségvetésből gazdálkodó, több intézményt működtető és így nagyobb befolyással bíró megyei jogú önkormányzatok esetében alacsonyabb a választók aktivitása. Az ismertetett eredmények alapján ennek a jelenségnek a magyarázata összetett. Egyrészt a megyeszékhelyeken már valószínűtlen, hogy a helyi politikusokat eléri a választók többségének személyes kapcsolati hálója, ami csökkenti az involváltságukat. Másrészt, az elmúlt öt választásból négyben pontosan azok a pártok maradtak alul a mozgósítási versenyben, akiknek nagyobb tábora van ezekben a városokban. Hogy ezt operatív hiányosságok, sikertelen kommunikáció, vagy a kettő kombinációja okozza, jelen tanulmányban nem azonosítható. Az azonban kétségtávolú kijelenthető, hogy 2006 óta jelentős méretű (baloldali-ellenzéki) szavazói csoportok egész egyszerűen otthon maradnak az önkormányzati választások napján. Ez szintén hozzájárul a településtípus alacsonyabb aktivitási rátájához.

Összegzés

Összevetve az eredményeket az elméleti részben felvázolt modellekkel, azt láthatjuk, hogy az önkormányzati választások intézményi megközelítése, amely szerint a lokális hatalom hatáskörei határozzák meg a választók viselkedését, Magyarországon kevésbé alkalmazható. Ezek a hatáskörök a megyei jogú városokban sokkal markánsabban jelennek meg, a választói döntés politikai következményei könnyebben értelmezhetőek, mint azokon a településeken, ahol egyszerre három képviseleti szerv összetételéről döntenek a szavazók. Ennek ellenére ezeken a településeken nagyobb a választói aktivitás. A másodrendű választások modelljének a részvételre vonatkozó tétele egyértelműen érvényesül, illetve a 2006-os esetet kivéve a kormánypártok mindig jól szerepeltek, a helyi szavazás az országos eredményeket tükrözte, igaz, a vizsgált esetek egy kivételével mind a mézeshetek időszakra estek. A területi eltéréseken alapuló megközelítést látszik igazolni a kistelepülések egyenletesen magas aktivitása, biztosan állíthatjuk, hogy az önkormányzati választás kimenetele nem független a szavazók közvetlen környezetétől. A megyei jogú városok esetében azonban ez a modell azért nem nyújt kielégítő magyarázatot, mert a pártok táborai nagyon eltérő mértékben aktivizálódnak. Ezeken a területeken a baloldali pártok gyenge mozgósítási képessége 2010 óta jelentősen hozzájárul az alacsony részvételhez. A tanulmány legfontosabb eredménye annak a mozgósítási hézagnak a bemutatása, amely jelentősen korlátozza a baloldali pártok helyi választásokon nyújtott teljesít-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

ményét. Ennek a deficitnek a ledolgozása nélkül még akkor sem tudnak sikeresen szerepelni lokálisan, ha az országos pártpreferenciákban kimutatható hátrányukat képesek lennének kiegyenlíteni.

Az eredmények azonban nem csak az ellenzék, hanem az összes politikai szereplő számára hasznos információkkal szolgálnak. Az adatok alapján az önkormányzati választásokon a sikerhez nem a szavazók lehető legszélesebb körének megszólítására van szükség, hanem a saját támogatói tábor lehető leghatékonyabb mozgósítására. Kommunikációs szempontból ez olyan üzeneteket igényel, amelyek elsősorban a saját támogatóknak szólnak, és óhatatlanul oda vezet, hogy a helyi ügyek képviselése szükséges, de nem elégséges feltétele a választási sikernek. Az ismertetett tendenciák ugyanis néhány város kivételével mindenhol megfigyelhetők, így átfogó választ igényelnek. A Fidesz-KDNP területileg homogén mobilizációs teljesítménye is ezt látszik igazolni. Viszonylagos előnye ellenére azonban a kormányoldal is rendelkezik olyan kiaknázatlan tartalékokkal a mozgósítási hézagban, amelyek segítségével jelentősen javíthatja az eredményeit. Operatív szempontból érdekes következtetésekre ad okot az, hogy a vizsgált választások közül csak a 2006-os volt az, ahol a mindenkori ellenzék volt hatékonyabb. Ez arra utal, nem elhanyagolható szempont, hogy a mindenkori kormánypártok a mindenkori ellenzékkel szemben jelentősen több anyagi és humán erőforrás fölött diszponálnak, ami a mozgósítás gyakorlati kivitelezését megkönnyíti. Ennek a különbségnek a kiegyenlítésére kézenfekvő megoldásnak tűnhet egy az országgyűlési kampányéhoz hasonló, bár szerényebb, költségvetési támogatási rendszer bevezetése. A hazai tapasztalatok alapján azonban ez súlyos visszaélések kockázatát hordozza, ha a nincsenek megállapítva szigorú elszámolási szabályok, visszafizetési kötelezettségek és megfelelő szankcionálási lehetőségek. A kampányfinanszírozás hazai, negatív tapasztalatai miatt egy ilyen rendszer kialakítása nem tűnik reálisnak, így mindkét oldalszámára az lehet a probléma megoldása, ha a saját erőből próbálják meg áthidalni a mozgósítási hézagokat. Az pedig egyértelműen a teljes politikai közösség javára válna, ha nem vonnák ki magukat jelentős tömegek a helyi politikai képviselő megválasztásából.

Irodalom

- Aidt, T. S. (2000): Economic voting and information. *Electoral Studies*, 19(2–3), 349–362. [https://doi.org/10.1016/S0261-3794\(99\)00056-6](https://doi.org/10.1016/S0261-3794(99)00056-6)
- Angelusz, R. – Tardos, R. (2009): A kapcsolathálózati szemlélet a társadalom- és politikatudományban. *Politikatudományi Szemle*, 17(2), 9–57.
- Brennan, G. – Hamlin, A. (1998): Expressive voting and electoral equilibrium. *Public Choice*, 95(1/2), 149–175. <https://doi.org/10.1023/A:1004936203144>
- Calcagno, P. T. – Westley, C. (2008): An institutional analysis of voter turnout: The role of primary type and the expressive and instrumental voting hypotheses.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

- Constitutional Political Economy, 19(2), 94–110. <https://doi.org/10.1007/s10602-007-9034-0>
- Cardy, E. A. (2005): An Experimental Field Study of the GOTV and Persuasion Effects of Partisan Direct Mail and Phone Calls. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 601(1), 28–40. <https://doi.org/10.1177/0002716205278051>
- Deschouwer, K. (2003): Political Parties in Multi-Layered Systems. *European Urban and Regional Studies*, 10(3), 213–226. <https://doi.org/10.1177/09697764030103003>
- Downs, A. (1957): *An economic theory of democracy*. Harper: New York
- Enos, R. D. – Fowler, A. – Vavreck, L. (2014): Increasing Inequality: The Effect of GOTV Mobilization on the Composition of the Electorate. *The Journal of Politics*, 76(1), 273–288. <https://doi.org/10.1017/S0022381613001308>
- Heath, A. – McLean, I. – Taylor, B. – Curtice, J. (1999): Between first and second order: A comparison of voting behaviour in European and local elections in Britain. *European Journal of Political Research*, 35(3), 389–414. <https://doi.org/10.1023/A:1006924510899>
- Hix, S. – Marsh, M. (2007): Punishment or Protest? Understanding European Parliament Elections. *The Journal of Politics*, 69(2), 495–510. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2508.2007.00546.x>
- Jeffery, C. – Hough, D. (2009): Understanding Post-Devolution Elections in Scotland and Wales in Comparative Perspective. *Party Politics*, 15(2), 219–240. <https://doi.org/10.1177/1354068808099982>
- Lijphart, A. (1980): *Democracy in plural societies: A comparative exploration*. Yale University Press, New Haven
- Lipset, S. M. – Rokkan, S. (1967): Cleavage structures, party systems and voter alignments: An introduction. In: Lipset, S. M. – Rokkan, S. (eds.): *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives*. Free Press, New York, 1–64.
- Marsh, M. (1998): Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections. *British Journal of Political Science*, 28(4), 591–607. <https://doi.org/10.1017/S000712349800026X>
- Müller, S. – Louwerse, T. (2018): The electoral cycle effect in parliamentary democracies. *Political Science Research and Methods*, 1–8. <https://doi.org/10.1017/psrm.2018.47>
- Pálné Kovács I. (2016): Modellváltás a magyar önkormányzati rendszerben. In: Badó A. – Gajdusчек G. – Jakab A. (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. MTA TK JTI, Budapest, 583–599.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Önkormányzati választások elméletben és gyakorlatban

- Reif, K. – Schmitt, H. (1980): Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results. *European Journal of Political Research*, 8(1), 3–44. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1980.tb00737.x>
- Republikon (2014): Hogyan lehet országosan összegezni az önkormányzati eredményeket? http://republikon.hu/media/18009/onkval_meres_modszertan_3.pdf (letöltés: 2019. 10. 20.)
- Schakel, A. H. (2013): Congruence Between Regional and National Elections. *Comparative Political Studies*, 46(5), 631–662. <https://doi.org/10.1177/0010414011424112>
- Thorlakson, L. (2007): An institutional explanation of party system congruence: Evidence from six federations. *European Journal of Political Research*, 46(1), 69–95. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2006.00647.x>
- Tóka, G. (2009): Expressive vs. Instrumental Motivation of Turnout, Partisanship and Political Learning. In: Klingemann H.-D. (ed.): *The Comparative Study of Electoral Systems*. Oxford University Press, Oxford 269–288.
- Vida, G. (2016): Possibilities for measuring electoral geographical factors, that create unequal political representation. *Területi Statisztika*, 56(6), 643–659. <https://doi.org/10.15196/TS560603>
- Vida, G. – Kovács, Z. (2017): Magyarország átalakuló választási földrajza a 2010-es és a 2014-es parlamenti választások tükrében. *Földrajzi Közlemények*, 141(2), 125–138.